

Ορθή επανάληψη ως προς την σελίδα 12
«...εκκλησιασμό και πάντων περιλαμβάνει...» αντί του
ορθού «...εκκλησιασμό και πάντως δεν περιλαμβάνει...»

Αθήνα, 22-08-2022
Αριθ. Πρωτ.: 2092

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ 2/2022

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (εφεξής «Αρχή») συνήλθε μετά από πρόσκληση του Προέδρου της σε συνεδρίαση, μέσω τηλεδιασκέψεως, την Τετάρτη 17.08.2022 και ώρα 10.00 π.μ., προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση που αναφέρεται στο ιστορικό της παρούσας. Παρέστησαν ο Κωνσταντίνος Μενουδάκος, Πρόεδρος της Αρχής και οι Χαράλαμπος Ανθόπουλος και Σπυρίδων Βλαχόπουλος, τακτικά μέλη της Αρχής, ως εισηγητές, και οι Κωνσταντίνος Λαμπρινουδάκης, Χρήστος Καλλονιάτης, Αικατερίνη Ηλιάδου, επίσης τακτικά μέλη της Αρχής, καθώς και η Μαρία Ψάλλα, αναπληρωματικό μέλος της Αρχής, σε αντικατάσταση του Γρηγορίου Τσόλια, τακτικού μέλους, ο οποίος αν και εκλήθη νομίμως, δεν παρέστη λόγω κωλύματος. Παρούσες χωρίς δικαίωμα ψήφου ήταν οι Καλλιόπη Καρβέλη και Ευφροσύνη Σιουγλέ, ειδικοί επιστήμονες, ως βοηθοί εισηγητών, και η Γεωργία Παλαιολόγου, υπάλληλος του τμήματος διοικητικών υποθέσεων της Αρχής, ως γραμματέας.

Η Αρχή έλαβε υπόψη της τα ακόλουθα:

Την 1^η Αυγούστου 2022 υποβλήθηκε στην Αρχή το υπ' αρ. πρωτ. 96336/Δ2/01.08.2022 (αρ. πρωτ. Αρχής Γ/ΕΙΣ/9273/01.08.2022) έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (εφεξής ΥΠΑΙΘ), με το οποίο διαβιβάζεται σχέδιο Απόφασης της Υπουργού και της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο αφορά την τροποποίηση της υπ' αρ. 79942/ΓΔ4/21-5-2019 υπουργικής απόφασης «Εγγραφές, μετεγγραφές, φοίτηση και θέματα οργάνωσης της σχολικής ζωής στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» (Β' 2005) ως προς το άρθρο 25 αυτής «Απαλλαγή μαθητών/τριών από την ενεργό συμμετοχή σε μαθήματα», και

ζητείται η Γνώμη της Αρχής, σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στο αιτιολογικό της υπ' αριθ. 1478/2022 απόφασης της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας. Όπως δε αναφέρεται στο εν λόγω έγγραφο, η εν θέματι Υπουργική Απόφαση θα πρέπει να δημοσιευθεί πριν την έναρξη του νέου σχολικού έτους, ήτοι πριν την 01.09.2022, προκειμένου οι γονείς/κηδεμόνες των μαθητών/τριών να μπορέσουν να προβούν εγκαίρως στη συγκέντρωση των απαραίτητων δικαιολογητικών για την υποβολή της αίτησης απαλλαγής των τέκνων τους από την ενεργό συμμετοχή σε κάποιο από τα μνημονευόμενα στο άρθρο 25 της ως άνω Υπουργικής Απόφασης μαθήματα.

Ειδικότερα, στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 25 της προαναφερόμενης υπ' αρ. 79942/ΓΔ4/21-5-2019 υπουργικής απόφασης, όπως προτείνεται να αντικατασταθούν με το υποβληθέν σχέδιο ΥΑ, προβλέπονται και ρυθμίζονται οι περιπτώσεις απαλλαγής από την παρακολούθηση του μαθήματος Φυσικής Αγωγής και Μουσικής. Αν μαθητής/τρια κωλύεται λόγω πάθησης, μόνιμης ή παροδικής, να συμμετέχει στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής ή/και της Μουσικής, μπορεί να απαλλαγεί από την υποχρέωση παρακολούθησής τους, αν ο/η κηδεμόνας του/της ή ο/η ίδιος/α, εάν είναι ενήλικος/η, υποβάλλει σχετική αίτηση στον/στη Διευθυντή/ντρια του σχολείου, συνοδευόμενη από ιατρική βεβαίωση, η οποία θα περιλαμβάνει τους λόγους και τη διάρκεια της απαλλαγής. Η βεβαίωση δεν απαιτείται εάν η πάθηση αναφέρεται στο Ατομικό Δελτίο Υγείας Μαθητή/τριας, το οποίο κατατίθεται υποχρεωτικά στη σχολική μονάδα και επικαιροποιείται σε κάθε μεταβολή της κατάστασης της υγείας του/της μαθητή/τριας ή των παραγόντων κινδύνου, οι οποίοι απαιτούν απαλλαγή του/της. Την αίτηση εξετάζει επιτροπή αποτελούμενη από τον/τη Διευθυντή/ντρια του σχολείου, τον/την αρμόδιο/α διδάσκοντα/ουσα καθηγητή/τρια, και τον/την Υπεύθυνο/η καθηγητή/τρια του τμήματος στο οποίο φοιτά ο/η μαθητής/τρια. Η Επιτροπή συντάσσει σχετική πράξη στο Βιβλίο Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών, στην οποία καταγράφονται και οι δραστηριότητες στις οποίες θα συμμετέχει ο/η μαθητής/τρια την ώρα διεξαγωγής του μαθήματος. Αν από τα στοιχεία του οικείου Ατομικού Δελτίου Υγείας Μαθητή/τριας προκύπτουν σοβαροί λόγοι υγείας που αποκλείουν τη συμμετοχή του/της μαθητή/τριας στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής ή σε άλλη σχολική αθλητική δραστηριότητα, ο/η Διευθυντής/ντρια, στις αρχές του σχολικού έτους, συγκροτεί Τριμελή Επιτροπή η οποία αποτελείται από τον/την ίδιο/α, ως Πρόεδρο, τον/την αρμόδιο/α εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής και

τον/την Υπεύθυνο/η του οικείου τμήματος του σχολείου, ως μέλη. Η Επιτροπή συνεδριάζει αμέσως και αποφαινεται για την απαλλαγή του/της μαθητή/τριας από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής ή για την αποχή του/της από συγκεκριμένες αθλητικές και άλλες σχολικές δραστηριότητες. Η απαλλαγή αρχίζει από την έναρξη των μαθημάτων ή από την εμφάνιση της πάθησης και αφορά ολόκληρο το διδακτικό έτος ή τμήμα του.

Στην παρ. 3 του άρθρου 25 προβλέπεται η περίπτωση απαλλαγής από την παρακολούθηση του μαθήματος των Θρησκευτικών. Ειδικότερα προβλέπεται ότι Μαθητές/τριες οι οποίοι/ες δεν είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι (δηλαδή αλλόθρησκοι, ετερόδοξοι άθρησκοι, άθεοι, αγνωστικιστές), δύνανται, εφόσον το επιθυμούν, να απαλλαγούν από την υποχρέωση παρακολούθησης του μαθήματος των Θρησκευτικών, υποβάλλοντας σχετική αίτηση στον/στη Διευθυντή/ντρια της σχολικής μονάδας στην οποία θα αναφέρεται το εξής: «Λόγοι θρησκευτικής συνείδησης δεν επιτρέπουν τη συμμετοχή (μου ή του παιδιού μου) στο μάθημα των Θρησκευτικών». Η αίτηση υπογράφεται από τον ίδιο/ίδια τον/τη μαθητή/τρια, εάν είναι ενήλικος/η, ή και από τους δύο γονείς/κηδεμόνες του/της, εάν είναι ανήλικος/η. Μόνον στην περίπτωση που η γονική μέριμνα ασκείται από τον ένα γονέα, αρκεί η υπογραφή του/της ασκούντος/ούσης τη γονική μέριμνα. Ο/Η Διευθυντής/ντρια ενημερώνει για την υποβολή της σχετικής αίτησης τον/την καθηγητή/τρια που διδάσκει το μάθημα των Θρησκευτικών στο τμήμα στο οποίο φοιτά ο/η απαλλασσόμενος/η μαθητής/τρια, ώστε να γνωρίζει ποιοι/ποιες μαθητές/τριες θα βρίσκονται στην τάξη του/της κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του μαθήματος. Ο/Η Διευθυντής/ντρια της σχολικής μονάδας σε συνεργασία με τον Σύλλογο των Διδασκόντων/ουσών, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 1566/1985 (Α 167) και της υπ' αριθμ. Φ.353.1/324/105657/Δ1/8-10-2002 (Β' 1340) υπουργικής απόφασης, αποφασίζουν κατά περίπτωση για τον τρόπο που απασχολούνται υποχρεωτικά οι απαλλασσόμενοι/ες μαθητές/τριες, συντάσσοντας σχετική πράξη στο Βιβλίο Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών. Η απαλλαγή αρχίζει από την έναρξη των μαθημάτων, αφορά ολόκληρο το σχολικό έτος και δύνανται να ανανεωθεί για κάθε επόμενο σχολικό έτος με την ίδια διαδικασία. Ο Σύλλογος Διδασκόντων/ουσών συντάσσει σχετική πράξη στο Βιβλίο Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών, στην οποία καταγράφονται οι δραστηριότητες στις οποίες

συμμετέχει ο/η απαλλασσόμενος/η μαθητής/τρια την ώρα διεξαγωγής του μαθήματος των Θρησκευτικών.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 4 του εν λόγω άρθρου, αιτήσεις, υπεύθυνες δηλώσεις, ιατρικές βεβαιώσεις και γνωματεύσεις και λοιπά δικαιολογητικά που υποβάλλονται στον/στη Διευθυντή/ντρια της σχολικής μονάδας από τους μαθητές/τριες και/ή από τους γονείς/κηδεμόνες τους στο πλαίσιο εφαρμογής του παρόντος άρθρου, φυλάσσονται με ευθύνη του Διευθυντή/ντριας εντός κλειστών φακέλων σε σημείο του γραφείου του/της στο οποίο έχει πρόσβαση μόνο εκείνος/η και καταστρέφονται από εκείνον/εκείνη μετά την πάροδο τριών (3) μηνών από το τέλος του σχολικού έτους το οποίο αφορούν, συντασσομένου σχετικού πρωτοκόλλου καταστροφής.

Τέλος, σύμφωνα με τις παραγράφους 5 και 6 α) ως Υπεύθυνος Επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που υποβάλλονται σε επεξεργασία είναι i) για όλες τις εκπαιδευτικές δομές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας δημόσιας εκπαίδευσης το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων δια της εκάστοτε σχολικής μονάδας και ii) για όλες τις εκπαιδευτικές δομές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας ιδιωτικής εκπαίδευσης το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, ή άλλου είδους νομική οντότητα ανεξαρτήτως νομικής προσωπικότητας, στο οποίο έχει χορηγηθεί η άδεια λειτουργίας της αντίστοιχης ιδιωτικής εκπαιδευτικής δομής, β) Σκοπός της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων είναι ο έλεγχος της συνδρομής των προϋποθέσεων για τη χορήγηση της αιτούμενης απαλλαγής από την ενεργό συμμετοχή στα ανωτέρω μαθήματα, γ) Νομική βάση της επεξεργασίας είναι το άρθρο 6 παρ. 1 περ. γ' του ΓΚΠΔ συνδυαστικά με το άρθρο 6 παρ. 1 περ. ε' του Γ.Κ.Π.Δ. (η έκδοση της πράξης χορήγησης ή μη της απαλλαγής λαμβάνει χώρα κατ' ενάσκηση δημόσιας εξουσίας). Όσον αφορά στα προσωπικά δεδομένα ειδικών κατηγοριών, νομική βάση της επεξεργασίας είναι το άρθρο 9 παρ. 2 περ. στ' του Γ.Κ.Π.Δ., δ) Η χορήγηση της απαλλαγής από την ενεργό συμμετοχή από τα ανωτέρω μαθήματα καταχωρίζεται στο βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών της σχολικής μονάδας και στο πληροφοριακό σύστημα «myschool», επομένως αποδέκτης αυτής της πληροφορίας είναι και το νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με την επωνυμία «Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων "Διόφαντος"», το οποίο έχει αναπτύξει και διαχειρίζεται

το ως άνω πληροφοριακό σύστημα για λογαριασμό του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, ε) Τα προσωπικά δεδομένα που περιλαμβάνονται στις αιτήσεις για την απαλλαγή από τα ανωτέρω μαθήματα και στα λοιπά συνυποβαλλόμενα δικαιολογητικά διαγράφονται μετά την πάροδο τριών (3) μηνών από το τέλος του σχολικού έτους το οποίο αφορούν, συντασσομένου σχετικού πρωτοκόλλου καταστροφής, των ως άνω αιτήσεων και λοιπών συνυποβληθέντων δικαιολογητικών, στ) Τα Υποκείμενα των Δεδομένων έχουν δικαίωμα να λάβουν επιβεβαίωση από τον Υπεύθυνο Επεξεργασίας για το αν και κατά πόσον προσωπικά δεδομένα που τους αφορούν υφίστανται επεξεργασία (δικαίωμα πρόσβασης). Επιπλέον, μπορούν να ασκούν τα δικαιώματα διόρθωσης ανακριβών δεδομένων που τα αφορούν, διαγραφής, περιορισμού της επεξεργασίας και εναντίωσης στην επεξεργασία.

Η Αρχή, μετά από εξέταση των ρυθμίσεων σχετικά με την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο υποβληθέν σχέδιο Υπουργικής Απόφασης του ΥΠΑΙΘ, αφού άκουσε τους εισηγητές και τις διευκρινίσεις από τις βοηθούς εισηγητών, οι οποίες παρέστησαν χωρίς δικαίωμα ψήφου, κατόπιν διεξοδικής συζητήσεως

ΕΚΔΙΔΕΙ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ

1. Από τις διατάξεις των άρθρων 36 παρ. 4, 51 και 55 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (εφεξής ΓΚΠΔ) (Κανονισμού 2016/679) και του άρθρου 9 του νόμου 4624/2019 (ΦΕΚ Α' 137) προκύπτει ότι η Αρχή έχει αρμοδιότητα να εποπτεύει την εφαρμογή των διατάξεων του ΓΚΠΔ, του νόμου αυτού και άλλων ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Περαιτέρω, η Αρχή έχει αρμοδιότητα να επιληφθεί νομοθετικών ρυθμίσεων σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της συμβουλευτικής της αρμοδιότητας, δυνάμει των άρθρων 57 παρ. 1 στοιχ. γ' και 58 παρ. 3 στοιχ. β' του ΓΚΠΔ και 13 παρ. 1 στοιχ. γ' του ν. 4624/2019.

Επίσης, σύμφωνα με την 1478/2022 απόφαση της Ολομελείας του Συμβουλίου της Επικρατείας με την οποία έγινε δεκτή αίτηση ακυρώσεως γονέων, με την οποία ζητούσαν την ακύρωση της 61178/ΓΔ4/28.5.2021 κοινής αποφάσεως της Υπουργού και της Υφυπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων (Β' 2005), καθ' ο μέρος

με αυτή ρυθμίζεται η απαλλαγή των μαθητών /μαθητριών από το μάθημα των θρησκευτικών, «κατά την έννοια του άρθρου 36 παρ. 4 του ΓΚΠΔ, στην προκειμένη περίπτωση που προσβάλλεται κανονιστική πράξη με περιεχόμενο την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ειδικής κατηγορίας, τα οποία συνδέονται με την άσκηση του συνταγματικού δικαιώματος της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης σύμφωνα με το άρθρο 13 παρ. 1 του Συντάγματος, απαιτείται ως ουσιώδης τύπος, η έλλειψη του οποίου οδηγεί σε ακύρωση της πράξεως, η παροχή γνώμης της εποπτικής αρχής πριν από την έκδοσή της. Επομένως, κατά την κρίση του Δικαστηρίου πριν από την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξεως απαιτείτο, ως ουσιώδης τύπος, η παροχή γνώμης της Αρχής.»

Σύμφωνα με την ανωτέρω απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, προκύπτει υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας να ζητηθεί η γνώμη της Αρχής στις περιπτώσεις θέσπισης ρυθμίσεων με κανονιστικές πράξεις (διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις κ.λπ.) και εφόσον η εφαρμογή της εισαγόμενης ρύθμισης συνεπάγεται επεξεργασία δεδομένων ειδικών κατηγοριών.

2. Σχετικά με την απαλλαγή των μαθητών/τριών από τα μαθήματα της Φυσικής Αγωγής και Μουσικής.

Στην κρινόμενη περίπτωση, η επεξεργασία των δεδομένων των μαθητών/τριών περιλαμβανομένων των ειδικών κατηγοριών δεδομένων της υγείας τους με τη συλλογή, την καταχώρηση στο αρχείο της οικείας σχολικής μονάδας για διάστημα τριών μηνών από το τέλος του σχολικού έτους το οποίο αφορούν και την καταχώρηση της χορήγησης της απαλλαγής στο βιβλίο Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων των σχολικών μονάδων για την απαλλαγή τους από την ενεργό συμμετοχή τους στα μαθήματα Φυσικής Αγωγής και Μουσικής αντίστοιχα, πραγματοποιείται από το Υπουργείο Παιδείας ως υπεύθυνο επεξεργασίας δια της εκάστοτε σχολικής μονάδας και για όλες τις εκπαιδευτικές δομές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας ιδιωτικής εκπαίδευσης από το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, ή άλλου είδους νομική οντότητα ανεξαρτήτως νομικής προσωπικότητας, στο οποίο έχει χορηγηθεί η άδεια λειτουργίας της αντίστοιχης ιδιωτικής εκπαιδευτικής δομής.

Η επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων είναι σύμφωνη με τις αρχές νομιμότητας του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ, εφόσον τα δεδομένα είναι συναφή, πρόσφορα και αναγκαία για τον επιδιωκόμενο σκοπό επεξεργασίας, ήτοι τον έλεγχο της

συνδρομής των προϋποθέσεων για τη χορήγηση της αιτούμενης απαλλαγής από την ενεργό συμμετοχή στα ανωτέρω μαθήματα. Τα ζητήματα που αφορούν την καταχώρηση των σχετικών πληροφοριών στο «myschool» θα εξετασθούν παρακάτω, υπό 4, από κοινού με τα αντίστοιχα ζητήματα για το μάθημα των Θρησκευτικών.

3. Σχετικά με την απαλλαγή των μαθητών – μαθητριών από το μάθημα των Θρησκευτικών(άρθρο 25.3).

Σύμφωνα με την προτεινόμενη ρύθμιση «Μαθητές/τριες οι οποίοι–ες δεν είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι (δηλαδή αλλόθρησκοι, ετερόδοξοι, άθρησκοι, άθεοι, αγνωστικιστές), δύνανται, εφόσον το επιθυμούν, υποβάλλοντας σχετική αίτηση στον/στη Διευθυντή- ντρια της σχολικής μονάδας στην οποία θα αναφέρει το εξής: «Λόγοι θρησκευτικής συνείδησης δεν επιτρέπουν τη συμμετοχή (μου ή του παιδιού μου) στο μάθημα των θρησκευτικών». Όπως έχει δεχθεί η Αρχή (αποφάσεις 77Α/2002, 28/2019, 32/2020), το άρθρο 13 παρ. 1 εδ. α' του Συντάγματος αναφέρεται μεν ρητώς στην ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, με τη διάταξη όμως αυτή, ερμηνευόμενη σε συνδυασμό προς τα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 του Συντάγματος, κατοχυρώνεται η γενικότερη ελευθερία της συνείδησης κατά τρόπο ισοδύναμο προς την παρεχόμενη από την ΕΣΔΑ προστασία (άρθρο 9 παρ. 1 άρθρο 2 παρ. 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου). Η γενική ελευθερία της συνείδησης, δεν έχει ένα τυποποιημένο περιεχόμενο, καθώς εκφράζει την ελευθερία του αυτοκαθορισμού της προσωπικής συνείδησης και καλύπτει όλες τις συνειδησιακές πεποιθήσεις του ατόμου και όχι μόνον εκείνες που αφορούν το θρησκευτικό φαινόμενο (βλ. Χ. Ανθόπουλου, Το συνταγματικό δικαίωμα στην ελευθερία της συνείδησης, 1992, σ.13 επ., Δ. Τσάτσου- Μ. Σταθόπουλου – Δ. Μέλισσα (Γνωμοδότηση), Ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης και ελευθερία συνείδησης, ΕλλΔνη, 2/2003, σ.355επ.).

Από την άποψη αυτή, η αναφορά στην προτεινόμενη ρύθμιση, σε «λόγους θρησκευτικής συνείδησης» και μόνον, ως δικαιολογητική αιτία για την άσκηση του δικαιώματος απαλλαγής από το μάθημα των Θρησκευτικών, δεν καλύπτει πλήρως όλο το εύρος των συνειδησιακών πεποιθήσεων που προστατεύονται από την ΕΣΔΑ και το ελληνικό Σύνταγμα, και στις οποίες περιλαμβάνονται «και [οι] γενικότερες κοσμοθεωρητικές αντιλήψεις, τις οποίες, πέραν των αμιγώς θρησκευτικών, οι γονείς

ενδεχομένως ακολουθούν, και, βάσει των οποίων, επιθυμούν να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά τους» (ΑΠΔΠΧ, 77Α/2002).

Περαιτέρω με βάση την προτεινόμενη ρύθμιση, αποκλείονται ρητά και εξ ορισμού από το δικαίωμα απαλλαγής οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι μαθητές και μαθήτριες ή οι γονείς τους, οι οποίοι προκειμένου να ασκήσουν το δικαίωμα αυτό πρέπει να αποποιηθούν τη θρησκεία τους. Όμως, στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες, ο τρόπος με τον οποίο βιώνει κανείς τη σχέση του με τη θρησκεία στην οποία ανήκει έχει ολοένα και περισσότερο προσωπικά, χωρίς οι ενδεχόμενες μερικές αποκλίσεις να αναιρούν τη θεμελιώδη θρησκευτική ταυτότητά του, στην προκειμένη περίπτωση ως Χριστιανού Ορθοδόξου (βλ. Ευ. Βενιζέλου, Το μάθημα των Θρησκευτικών και ο δημόσιος χώρος: το συνταγματικό και διεθνές νομικό πλαίσιο της διδασκαλίας των θρησκευτικών και το δικαίωμα εξαίρεσης από αυτή, σε: του ιδίου, Η Δημοκρατία μεταξύ συγκυρίας και ιστορίας, 201/ σ.464 επ.). Δεν μπορεί, λοιπόν, να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο, από τη στιγμή μάλιστα, που σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ, η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών στα σχολεία αφορά αποκλειστικά τους Ορθόδοξους μαθητές και μαθήτριες και οφείλει να έχει ομολογιακό, αλλά και κατηχητικό χαρακτήρα (ήτοι, «δια της διδασκαλίας των δογμάτων, ηθικών αξιών και παραδόσεων της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού» να συμβάλλει στην «εμπέδωση και ενίσχυση της συγκεκριμένης αυτής θρησκευτικής συνειδήσεως των μαθητών»: ΣτΕ Ολ. 660/2018, σκ.14), να υπάρχουν Ορθόδοξοι Χριστιανοί, γονείς ή μαθητές που να μην συμφωνούν με το συγκεκριμένο αυτό περιεχόμενο της θρησκευτικής εκπαίδευσης, αλλά να επιθυμούν τη διδασκαλία ενός μαθήματος που θα έχει ως αντικείμενο τη μελέτη του θρησκευτικού φαινομένου, τη γνώση της ιστορίας των θρησκειών, που θα καλλιεργεί την ελεύθερη κριτική σκέψη, τον πλουραλισμό, κ.λπ (βλ. Λ. Παπαδόπουλου, Οι σχέσεις Εκκλησίας – Πολιτείας 200 χρόνια από την επανάσταση του 1821, σε: Το Σύνταγμα εν εξελίξει. Τιμητικός Τόμος για τον Αντώνη Μανιτάκη, 2019, σ. 658επ.), χωρίς αυτό βεβαίως να αποκλείει τη μεγαλύτερη έμφαση στην παρουσίαση της διδασκαλίας, της ιστορίας και των μυστηρίων του ορθοδόξου χριστιανικού δόγματος που πρεσβεύει η πλειοψηφία του πληθυσμού της Ελλάδας και αποτυπώνονται σε διάφορες εκφάνσεις της κοινωνικής συμβίωσης, ακόμα και στον καθορισμό των επίσημων αργιών του ελληνικού Κράτους.

Από την άποψη των σχέσεων Κράτους – Πολίτη, η ελεύθερη αυτή σχέση μεταξύ της προσωπικής θρησκευτικής πεποίθησης και της ατομικής συνείδησης, είναι άξια συνταγματικής προστασίας, ως εκδήλωση του αυτοκαθορισμού της συνείδησης, και θα πρέπει να μπορεί να βρει δυνατότητα έκφρασης στο πλαίσιο της ρύθμισης του δικαιώματος της απαλλαγής.

Για τους λόγους αυτούς η Αρχή έχει τη γνώμη, την οποία διατύπωσε και στις υπ'αρ. 32/2020 και 28/2019 αποφάσεις της, ότι η σύμφωνη με το ισχύον ελληνικό Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ, μορφή άσκησης του δικαιώματος απαλλαγής από το μάθημα των Θρησκευτικών, είναι μια δήλωση των ενδιαφερομένων γονέων ή μαθητών, συμπεριλαμβανομένων και των Χριστιανών Ορθοδόξων που τυχόν το επιθυμούν, στην οποία θα αναφέρεται απλώς ότι «Λόγοι συνείδησης δεν επιτρέπουν τη συμμετοχή (μου ή του παιδιού μου) στο μάθημα των θρησκευτικών».

Η λύση αυτή είναι η ενδεδειγμένη και από την άποψη του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 9Α Συντ. και εξειδικεύεται ως προς το περιεχόμενο του και τις εγγυήσεις του στον ΓΚΠΔ 679/2016 και στον Ν.4624/2019. Ειδικότερα, το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, και στην προκειμένη περίπτωση, των «ευαίσθητων» προσωπικών δεδομένων που αφορούν τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, διασταυρώνεται με το δικαίωμα στη μη αποκάλυψη των θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων και λειτουργεί ως παράγων επαύξησης της προστασίας του, ιδίως με σκοπό την αποτροπή δυσμενών διακρίσεων, στις οποίες θα μπορούσε να οδηγήσει η εξωτερίκευση και η επεξεργασία των δεδομένων αυτών. Με βάση την προτεινόμενη ρύθμιση του άρθρου 25§3 οι ενδιαφερόμενοι δεν υποχρεούνται να αποκαλύψουν στην αίτηση απαλλαγής τις συγκεκριμένες πεποιθήσεις τους που δικαιολογούν τη μη παρακολούθηση του μαθήματος των Θρησκευτικών, ούτε υπόκεινται σε έναν έλεγχο ειλικρίνειας της σχετικής δήλωσης, κάτι που θα συνιστούσε μια βαθεία επέμβαση στο *forum internum*, πλην όμως, με τη συγκεκριμένη ορολογία που χρησιμοποιείται στην αίτηση απαλλαγής («Λόγοι θρησκευτικής συνείδησης») υποχρεούνται κατ' ουσίαν να δηλώσουν ότι δεν είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Η αναφορά απλώς σε «Λόγους συνείδησης» στην αίτηση απαλλαγής, χωρίς διάκριση ανάμεσα σε Χριστιανούς Ορθοδόξους και μη Χριστιανούς Ορθοδόξους, θα διασφάλιζε από την άποψη αυτήν σε μεγαλύτερο βαθμό, από ποιοτική άποψη, την αρχή της

«ελαχιστοποίησης των δεδομένων» (άρθρο 5§1 γ ΓΚΠΔ) και θα μείωνε τον κίνδυνο πιθανού στιγματισμού και απομόνωσης των απαλλασσομένων. Πράγματι, υπό το σύστημα αυτό δεν θα ήταν εύκολο να συναχθούν συμπεράσματα για το ποιοι μεταξύ των απαλλασσομένων είναι ή δεν είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι. Με μία τέτοια εναλλακτική λύση, θα μειωνόταν ο κίνδυνος απομονωτισμού ή και στιγματισμού, ιδίως για τους μη Χριστιανούς Ορθοδόξους, που είναι αυξημένος σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, στην οποία η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού ανήκει στην Ορθόδοξη θρησκεία (πρβλ. τη σκ.89 της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Παπαγεωργίου κ.α. κατά Ελλάδα, σε: Νομοκανονικά, 1, 2020, σ.143).

Η επαύξηση της προστασίας της αρνητικής όψης της ελευθερίας εκδήλωσης των θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, δια μέσου του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, αναδεικνύεται και στη ΣτΕ Ολ. 1759/2019, η οποία με αφορμή το θέμα της αναγραφής του θρησκευόμενου στα απολυτήρια των μαθητών έκρινε ότι «Κανένας δεν μπορεί με οποιοδήποτε τρόπο να αποκαλύψει είτε αμέσως είτε εμμέσως, το θρήσκευμα ή τις θρησκευτικές εν γένει πεποιθήσεις του, υποχρεούμενος σε πράξεις ή παραλείψεις από τις οποίες θα τεκμαίρεται η ύπαρξη ή η ανυπαρξία τους. Και καμία κρατική αρχή ή κρατικό όργανο δεν επιτρέπεται να επεμβαίνουν στον απαραβίαστο, κατά το Σύνταγμα, αυτό χώρο αυτό της συνείδησης του ατόμου και να αναζητούν το θρησκευτικό τους φρόνημα, πού δε περισσότερο να επιβάλλουν την εξωτερική τους όποιων πεποιθήσεων του ατόμου αναφορικά με το θείο»(σκ.8). Μάλιστα, οι καθοριστικές κρίσεις της ανωτέρω απόφασης του ΣτΕ, για τη μη ύπαρξη οποιουδήποτε λόγου που να καθιστά αναγκαία την αποκάλυψη των θρησκευτικών πεποιθήσεων σε επίσημα έγγραφα, και για τον κίνδυνο διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος των κατόχων τους από την τυχόν αναγραφή του θρησκευόμενου στα έγγραφα αυτά (βλ. σκ. 12), ισχύουν, *mutatis mutandis*, και για την κρινόμενη εδώ περίπτωση.

Αξίζει εδώ να μνημονευθεί, ως ένα συγκριτικό παράδειγμα, στο οποίο επιτυγχάνεται, στον μέγιστο δυνατό βαθμό, η αποτροπή του κινδύνου διαφοροποίησης των πολιτών εξαιτίας των θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων τους, η περίπτωση της Ιταλίας, όπου η διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών έχει και εκεί ομολογιακό (αν και όχι κατηχητικό) χαρακτήρα, αφού έχει ως αντικείμενο την καθολική θρησκεία, αλλά το δικαίωμα απαλλαγής ισχύει για όλους,

καθολικούς και μη καθολικούς, και ασκείται με γραπτή δήλωση για την παρακολούθηση ή μη παρακολούθηση του, με ένα ναι ή ένα όχι στην οικεία στήλη (βλ. Γ. Σωτηρέλη, Θρησκεία και Εκπαίδευση κατά το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση. Από τον κατηχητισμό στην πολυφωνία, 1998, τρίτη έκδοση, σ.367επ.).

Όσον αφορά τον χρόνο δήλωσης της αίτησης απαλλαγής, στο υποβληθέν σχέδιο υπουργικής απόφασης ορίζεται ότι η σχετική αίτηση υποβάλλεται στον Διευθυντή- ντρια της σχολικής μονάδας από την 1η Σεπτεμβρίου και έως την πέμπτη ημέρα μετά την έναρξη των μαθημάτων, η απαλλαγή αρχίζει από την έναρξη των μαθημάτων, αφορά ολόκληρο το σχολικό έτος και μπορεί να ανανεωθεί για κάθε επόμενο σχολικό έτος με την ίδια διαδικασία (άρθρο 25§3, β) και γ). Μολονότι, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι στην περίπτωση του δικαιώματος απαλλαγής δεν προσιδιάζει η θέσπιση χρονικών περιορισμών στην άσκησή του, λόγω της φύσης του ως δικαιώματος που ανήκει στην σφαίρα της συνείδησης, και περιλαμβάνει, συνεπώς, το δικαίωμα μεταβολής θρησκείας ή πεποιθήσεων, εν τούτοις, η σχετική ρύθμιση παρίσταται εύλογη για οργανωτικούς λόγους που αφορούν την εύρυθμη λειτουργία των σχολικών μονάδων, κατά μείζονα λόγο στην περίπτωση θέσπισης ισοτίμου εναλλακτικού μαθήματος (π.χ. περί θρησκευτικού πολιτισμού) για τους μαθητές που απαλλάσσονται από το μάθημα των Θρησκευτικών, η οποία, σύμφωνα με την πρόσφατη απόφαση 1478/2022 της Ολομελείας του ΣτΕ, αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας που θα πρέπει να εκπληρωθεί το βραδύτερο από το τέλος του σχολικού έτους 2022-2023.

4. Σχετικά με την καταχώρηση προσωπικών δεδομένων στο «myschool».

Στο πληροφοριακό σύστημα «myschool» καταχωρίζονται οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες για την άσκηση των αρμοδιοτήτων του ΥΠΑΙΘ σχετικά με τις δημόσιες και τις ιδιωτικές σχολικές μονάδες, καθώς και οι πληροφορίες των οποίων η αποτύπωση συμβάλλει στην αρτιότερη οργάνωση και λειτουργία των δημόσιων σχολικών μονάδων (παρ. 2 του άρθρου 207 του ν. 4610/2019).

Στις πληροφορίες που καταχωρίζονται στο «myschool», περιλαμβάνονται και δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα («προσωπικά δεδομένα») των εκπαιδευτικών και του λοιπού προσωπικού των σχολικών μονάδων, των μαθητών, καθώς και των γονέων ή κηδεμόνων, η επεξεργασία των οποίων πραγματοποιείται σύμφωνα με τις

κείμενες διατάξεις για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (παρ. 3 του άρθρου 207 του ν. 4610/2019).

Σύμφωνα με την παρ. 5(ε) του προς τροποποίηση άρθρου 25 της υπ' αρ. 79942/ΓΔ4/21-5-2019 υπουργικής απόφασης: *Η χορήγηση της απαλλαγής από την ενεργό συμμετοχή από τα ανωτέρω μαθήματα καταχωρίζεται στο βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών της σχολικής μονάδας και στο πληροφοριακό σύστημα «myschool», τα σχετικά δε έγγραφα της απαλλαγής (αιτήσεις, υπεύθυνες δηλώσεις, ιατρικές βεβαιώσεις και γνωματεύσεις και λοιπά δικαιολογητικά) καταστρέφονται, σύμφωνα με την παρ. 4 του ίδιου άρθρου, μετά την πάροδο τριών (3) μηνών από το τέλος του σχολικού έτους το οποίο αφορούν όπως και τα προσωπικά δεδομένα που περιλαμβάνονται στις αιτήσεις και τα λοιπά συνυποβαλλόμενα δικαιολογητικά, σύμφωνα με την παράγραφο 5(στ).*

Κατ' εφαρμογή της αρχής του περιορισμού της περιόδου αποθήκευσης του άρθρου 5 παρ. 1 στοιχ. ε' ΓΚΠΔ προσδιορίζεται στις ως άνω παραγράφους ο χρόνος τήρησης των δεδομένων από τη σχολική μονάδα ήτοι τρεις μήνες από το τέλος του σχολικού έτους το οποίο αφορούν. Προβλέπεται διατήρηση από τη σχολική μονάδα της χορήγησης της απαλλαγής όπως καταχωρίζεται στο βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών. Λαμβάνοντας περαιτέρω υπόψη και την αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων του άρθρου 5 παρ. 1 στοιχ. γ' ΓΚΠΔ, προτείνεται να προσδιοριστεί στην παράγραφο 5(ε) ότι η σχετική καταχώριση της απαλλαγής στο ως άνω βιβλίο δεν περιλαμβάνει τους λόγους υγείας ή την πάθηση των μαθητών ούτε αποκαλύπτει, αμέσως ή εμμέσως, τα δεδομένα της υγείας τους στην περίπτωση της φυσικής αγωγής και μουσικής και δεν αποκαλύπτει, αμέσως ή εμμέσως, στοιχεία που αφορούν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις στην περίπτωση της απαλλαγής από την υποχρέωση παρακολούθησης του μαθήματος των θρησκευτικών ή και από την προσευχή και τον εκκλησιασμό και πάντως δεν περιλαμβάνει, όλη ή μέρος, της φράσης που αναγράφεται στην σχετική αίτηση της απαλλαγής ανεξαρτήτως του περιεχομένου αυτής. Προτείνεται η σχετική καταχώριση στο ως άνω βιβλίο να διατυπώνεται αναλόγως με το μάθημα για το οποίο χορηγείται η απαλλαγή ως εξής: *«Χορήγηση απαλλαγής από το μάθημα της Φυσικής αγωγής», «Χορήγηση απαλλαγής από το μάθημα της Μουσικής», «Χορήγηση απαλλαγής από το μάθημα των Θρησκευτικών», «Χορήγηση απαλλαγής από την προσευχή και τον εκκλησιασμό».*

Όσον αφορά την καταχώρηση της χορήγησης της απαλλαγής στο «myschool», δεν προσδιορίζονται στο υποβληθέν σχέδιο Υπουργικής Απόφασης τα εξής:

- 1) Ο ειδικότερος σκοπός επεξεργασίας για τον οποίο παρίσταται αναγκαία η καταχώρηση της χορήγησης της απαλλαγής στο εν λόγω σύστημα, ενώ δεν τεκμηριώνεται η νομιμότητα και αναγκαιότητα της σχετικής επεξεργασίας.
- 2) Το είδος των δεδομένων που καταχωρούνται στο εν λόγω σύστημα, για το οποίο, σε κάθε περίπτωση, προτείνεται να υιοθετηθεί η ανωτέρω ίδια διατύπωση με αυτή του βιβλίου Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων/ουσών.
- 3) Τα κριτήρια για τον χρόνο διατήρησης ή ο χρόνος διατήρησης των δεδομένων στο εν λόγω σύστημα σε συνάρτηση με τον ειδικότερο επιδιωκόμενο σκοπό της επεξεργασίας. Ειδικότερα, θα πρέπει να επανεξετάζεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα η αναγκαιότητα διατήρησης των δεδομένων στο σύστημα «myschool», σε κάθε περίπτωση δε τα δεδομένα που καταχωρούνται στο εν λόγω σύστημα, θα πρέπει να διαγράφονται με αυτοματοποιημένο τρόπο, μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης των μαθητών/τριών ή της εκπλήρωσης του επιδιωκόμενου σκοπού τήρησής τους. Εφόσον κρίνεται αναγκαία η δυνατότητα στατιστικής ανάλυσης, θα πρέπει να γίνεται πλήρης ανωνυμοποίηση των εν λόγω δεδομένων με εφαρμογή κατάλληλης σχετικής μεθόδου.
- 4) Η ανάλυση και εξειδίκευση των μέτρων ασφαλείας για την προστασία των δεδομένων, περιλαμβανομένων των δικαιωμάτων των χρηστών, όσον αφορά την προσπέλαση/πρόσβαση στα τηρούμενα στοιχεία χορήγησης της απαλλαγής στο εν λόγω σύστημα. Προτείνεται, κατ' αναλογία με τις σχολικές μονάδες, η προσπέλαση/πρόσβαση στα εν λόγω δεδομένα να περιορίζεται στην εκάστοτε σχολική μονάδα, στην οποία φοιτά ο μαθητής/τρια, και μάλιστα σε συγκεκριμένους, κατάλληλα εξουσιοδοτημένους χρήστες, εφόσον αυτό σχετίζεται με τα καθήκοντά τους, όπως ο Διευθυντής, ο αρμόδιος εκπαιδευτικός που διδάσκει το μάθημα για το οποίο έχει χορηγηθεί η απαλλαγή και ο υπεύθυνος εκπαιδευτικός του οικείου τμήματος ή τάξης ή άλλος εκπαιδευτικός της σχολικής μονάδας μόνο, εφόσον αυτό κρίνεται απολύτως απαραίτητο.

5. Στην παρ. 5δ αναγράφεται ότι «*βάση της επεξεργασίας είναι το άρθρο 6 παρ. 1 περ. γ' του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, «Γ.Κ.Π.Δ.») συνδυαστικά με το άρθρο 6 παρ. 1 περ. ε' του Γ.Κ.Π.Δ. (η έκδοση της πράξης χορήγησης ή μη της απαλλαγής λαμβάνει χώρα κατ' ενάσκηση δημόσιας εξουσίας). Όσον αφορά στα προσωπικά δεδομένα ειδικών κατηγοριών, νομική βάση της επεξεργασίας είναι το άρθρο 9 παρ. 2 περ. στ' του Γ.Κ.Π.Δ.»*

Η προβλεπόμενη νομική βάση για την επεξεργασία των ειδικών κατηγοριών δεδομένων των μαθητών/τριών δεν αιτιολογείται επαρκώς και δεν προκύπτει η σχέση και συνάφειά της με τον επιδιωκόμενο σκοπό επεξεργασίας. Για τους λόγους αυτούς προτείνεται η επανεξέταση της κατάλληλης νομικής βάσης και η αιτιολόγηση της επιλογής αυτής. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι υφίσταται πάντοτε η δυνατότητα σωρευτικής εφαρμογής περισσότερων της μίας νομικών βάσεων επεξεργασίας.

6. Με την παράγραφο 5(ζ) του προς τροποποίηση άρθρου 25 προσδιορίζονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων. Συγκεκριμένα, στην εν λόγω παράγραφο αναγράφεται ότι: «*Τα Υποκείμενα των Δεδομένων έχουν δικαίωμα να λάβουν επιβεβαίωση από τον Υπεύθυνο Επεξεργασίας για το αν και κατά πόσον προσωπικά δεδομένα που τους αφορούν υφίστανται επεξεργασία (δικαίωμα πρόσβασης). Επιπλέον, μπορούν να ασκούν τα δικαιώματα διόρθωσης ανακριβών δεδομένων που τα αφορούν, διαγραφής, περιορισμού της επεξεργασίας και εναντίωσης στην επεξεργασία».*

Τα υποκείμενα των δεδομένων έχουν το σύνολο του προβλεπόμενου στο άρθρο 15 ΓΚΠΔ δικαιώματος πρόσβασης, όχι μόνον κατά το σκέλος της επιβεβαίωσης επεξεργασίας, αλλά και όσον αφορά την πρόσβαση στα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και τις πληροφορίες που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου. Επίσης, έχουν και την δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος διόρθωσης, κατά το άρθρο 16 ΓΚΠΔ, το οποίο αφορά τη συμπλήρωση ελλιπών δεδομένων και όχι μόνο την διόρθωση ανακριβών δεδομένων. Κατά συνέπεια, η συγκεκριμένη παράγραφος θα πρέπει να συμπληρωθεί με την προσθήκη α) του δικαιώματος πρόσβασης των υποκειμένων των δεδομένων σε όλα τα δεδομένα και τις πληροφορίες που τα αφορούν και β) του δικαιώματος διόρθωσης το οποίο να αφορά

εκτός από τη διόρθωση των ανακριβών δεδομένων και τη συμπλήρωση τυχόν ελλιπών δεδομένων.

Ο Πρόεδρος	Η Γραμματέας
Κωνσταντίνος Μενουδάκος	Γεωργία Παλαιολόγου